

Ilmub 20 korda aastas, nimeltjaga kuu 10. ja 25. päeval, mai, juuni, juuli ja augusti kuudel ainult 10. päeval.

Telimise hind:	Aastas Mk. 500.—	Kuulutuste hind:	1 lehekülj Mk. 3000.—
	Pooles aastas " 250.—		1/2 " " 1500.—
	Üksik number " 25.—		1/4 " " 800.—
	1923 aastak. " 50.—		1/8 " " 400.—
	1924 " " 300.—		1/16 " " 200.—
	1925 " " 500.—		Dokumentide kaotamise kuulutused Mk. 50 dokumendi pealt.
Kõidetud aastakäigud Mk. 80, 125 ja 150 kallimad.		Omavalitsustele kuulutuste pealt lehekülgede järele 30% hinnaalandust.	

Toimetuse ja talituse Tallinnas, Suur Roosikrantsi uul. Nr. 12. Telefon Nr. 4—72.
Jooksev arve: Eesti Panga Tallinna osakond Nr. 609.

SISU:

Plaanita tehtud tööd ei tohi hakata plaanita maha lõhkuma — A. Tohv-Leinjärv	Lhk.	155
Omavalitsuste õigused määrusandluse alal.—Eugen Maddison	"	158
Tartumaa koolimajade ehitusfondi saatus. — A. P.	"	161
Eesti Maakondade Liidu 1925 aasta tegevuse ülevaade	"	162
Omavalitsustegelased: E. Lippe †	"	165
Omavalitsuste päevauudised	"	166
Teated Maakondade Liidu ja omaval. tegevusest	"	166.
Küsimused ja vastused	"	168
Kuulutused,	"	154, 168

Eesti Maakondade Liidu häälekandja

„MAAOMAVALITSUS“

„MAAOMAVALITSUS“ ilmub oma neljandal aastakäigul 1926 a. H. Aviksoni toimetusel ja E. Maakondade Liidu väljaandel endiselt 20 korda aastas, 2 korda kuus, väjaarvatud 4 suve kuud, millal kord kuus ilmub.

„MAAOMAVALITSUSE“ ülesanne on omavalitsuste huvide valvel seistes nende õiguste eest välja astuda, omavalitsuste tegevuse korraldamises kaasaadata, omavalitsustegelaste teadmisi laiendada, nende üksteisele lähenemist võimaldada ja neile tarvilikuks käsiraamatuks olla.

Selle ülesande täitmiseks toob „MAAOMAVALITSUS“ oma üldosas artikleid omavalitsuste elusse puutuvate päevaküsimuste kohta, arvustab uute seaduste eelnõusi ja maksvaid seadusi, väljainnes tegeliku elu nõuetest, toob põhjalikke ülevaateid ja statistilisi andmeid omavalitsuste tegevusalade kohta ning avaldab juhatuskirje omavalitsustegevuse kohta, toob omavalitsuste päevauudiste osas üldtähtsusega teateid seadusandluse ja omavalitsustesse puutuvate sündmuste üle, annab E. Maakondade Liidu ja omavalitsuste tegevuse osas ruumi sõnumetele täh. asutuste tegevuse kohta, tutvustab välismaade omavalitsuste osas lugejaid välismaade omavalitsuste korralduse ning tegevusega, märgib omavalitsustegelaste osas ära nende tähtpäevad, tuues nende elulugusi ja pilte, tutvustab riigikohtu seletuste osas riigikohtu otsustega, mis kuidagi omavalitsustesse puutuvad ja kirjanduse osas omavalitsusse puutuva kirjandusega, kuna ta küsimuste ja vastuste osas lahendab lugejate poolt toimetusele saadetud õigusteadlisi ning omavalitsuste asjaajamisesse puutuvaid küsimusi.

„MAAOMAVALITSUST“ loeb iga omavalitsustegelane, kes ajakõrgusel tahab seista, samuti iga omavalitsuse tegevusest ja seadusandlusest huvitatud kodanik.

„MAAOMAVALITSUSE“ tellimise hind 1926 a. on: aastas 500 m., pooles aastas 250 marka, üksik number 25 marka.

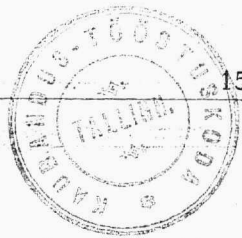
Elmiste aastate aastakäigud on veel tervelt saada hindadega: 1923 aastakäik 50 m., 1924 aastakäik 300 m., 1925 aastakäik 500 m. Soovikorral saadetakse täh. aastakäigud kokkukõidetult köitmise raha juurde arvates.

Tellimisi võtavad vastu kõik Vabariigi postkontorid ja postiagentuurid, maakonnaavalitsused ja vallasekretärid.

„MAAOMAVALITSUSE“ talitusest tellimise adress on: Tallinn, Suur-Roosikrantsi uul. Nr. 12. „MAAOMAVALITSUS“. Toimetus asub seal samas.

Tellimiste vastuvõtmine aasta teise poole peale on avatud.

„MAAOMAVALITSUSE“ toimetus ja talitus.

Plaanita tehtud tööd ei tohi hakata plaanita maha lõhkuma.

Kavatsetav keskkoolide võrgu kokkutõmbamise viis ei ole otsustarbekohane meie üldise hariduspoliitika seisukohalt, ega vastuvõetav eriti maaelanikkudele, sest ta tahab teha keskkoolid linnade monopoliks. Maale ei ole vaja mitte „shimmi — kultuuri“ vaid aatelist ja tervet maakuluuri.

A. Tohv-Leinjärv.

I.

Asjast huvitatud kodanikud ja asulused võisid neil päevil lugeda ajakirjandusest, et Haridusministeerium hakkab tegutsema keskkoolide võrgu kokkutõmbamise ning ühes sellega ka kesk- ja kõrgema üldharidusega isikute üleprodutseerimise piiramise sihis.

Haridusministeeriumi algatust peab küll tervitama iga arusaaja ja reaalselt mõtleja kodanik, nii et kõne alla sel puhul võib tulla ainult viis, ehk moodus, kuidas ministeerium teostada mõtleb seda nii elulise tähtsusega aktsiooni. Ja siin leiame Haridusministeeriumi kavades nii mõndagi, millega ei saa olla nõus.

Asja suurt tähtsust arvesse võttes oleks soovivat enne tegelikkude sammude astumist küsimust igakülgelt läbikaaluda, et ei korduks keskkoolide käimapanemisel tehtud viga: plaanita avati ja plaanita kistakse maha.

II.

Oma hariduspoliitikaga oleme sattunud umbkotti. See ei rahulda kedagit. Maha jätmata on teda pidanud ka tema „isad“.

Meie hariduspoliitika peapuudus seisab selles, et ei ole tähini suudetud luua riiklist hariduspoliitilist skeemi, üldist, ühtlast meile jõu- ja otstarbekohast koolide ja haridusasutuste korraldamiskava, ehk võrgukava. Olles juhitud hüüdsõnast „maksuta, sunduslikule algkoolile tugenev ühtluskool“, on meie hariduspoliitika juhid ja tegijad teostanud seda hüüdsõna üldhariduslikes suunas — algkooli, gümnaasiumi ja ülikooli näol; sellega tuues

ohvriks üldhariduslikele ühtluskoolile terve meie riiklise hariduspoliitika.

Ebanormaalselt väljaarenenud pea on jäämas nälga, sest tema arvel kängu jäänud kõht ja käed ei jõua ei pead ega kogu organismi toita.

Võib olla, on see paratamatu nähtus. Meie riigi loomisel tahtsivad meie kooli loojad kahtlemata teha kõige paremat, kahjuks kujunes lugu teisiti... Kuid oleks aeg, viimane aeg, ette võtta radikaalset, julget pööret õige suuna sihis.

Seda kriipsutas alla ühel meelel meie koolipõllul töötavate tegelikkude töömeeste kesk- ja kutsekoolide juhatajate, koolivalitsuse juhatajate ja koolinõunikkude kongress möödunud sügisel, tunnistades hädavajaliseks kiires korras moodustada riiklise hariduspoliitilise skeemi väljatöötamiseks sellekohast komisjoni. Kuni skeemi loomiseni pidid jääma ära igasugused ümberkorraldused ja kavatsused meie kooli alal.

Meie lugesime küll Haridusministeeriumi mitmesugustest kavatsustest, kuid mitte midagi hariduspoliitilisest skeemist. Kas ei tundu Haridusministeeriumi kava praeguse hariduspoliitika lappimise katsena, ühekülgsena? Sest keskkoolide küsimus on ju ometi üks osa meie riiklisest hariduspoliitikast, see ei ole lahendatav väljaspool viimast. Haridusministeerium tahab küll ühe löikega kõrvaldada hariduspoliitilise keha ebanormaalselt arenenud pea küljest üleliigse rasva, kuid kuidas mõjub see üldise organismi peale ja kuidas arendada senini kängu jäänud liikmeid?

Kui ei vasta eeltähendatud tegelikkude koolimeeste otsused enam tegelikule, muutunud olukorrale, siis ei oleks küll meie hariduspoliitika huvides ülearene nendega uuesti nõu pidada. Ju nad midagi ikka vast märkavad selgemini, paremini tegeliku töö juures, kui ministeeriumi laua tagant.

III.

Et haridusministri keskkoolide võrgukava korraldamiskava küllalt läbimõeldud ei ole ja tema esimesed sammud selle teostamiseks vähe kergekäelise talitamise mulje

jätavad, näitab asjaolu, et herra minister nähtavasti keskkooli ülesandeks ainult noorte inimeste ettevalmistamine ülikoolile seab; Mina juhiksin herra ministri tähelepanu „Aval. keskkoolide seaduse“ (R. T. 155/156 — 1922) § 2 peale, mis järgmiselt käib: „Avalik keskkool moodustab ühtluskooli teise järgu; tema ülesandeks on haritud kodanikkude kasvatamine ja õpilaste ettevalmistamine kõrgematesse õppeasutustesse astumiseks!“

Kui see põhimõte enam ei vasta tegeliku elu nõuetele, siis tuleb see seadusandlisel teel ära muuta, ja kui see sündinud on, alles siis võib hakata keskkooli ümberkorraldama põhimõtte järele: „keskkool valmistab ette kõrgematele õppeasutustele õpilasi“.

Herra haridusminister on asunud aga kohe tema poolt ülesseatud uue põhimõtte teostamisele, määrates terve rea keskkooli sulgumisele, sellega asudes keskkoolide võrgu ümberkorraldamisele koguni uutel põhimõtetel, kui seda näeb ette meie keskkoolide seadus.

Püüame proovida haridusministeeriumi kavatsusi tegeliku elu puhastustules

Meie võrdlemisi suur kesk- ja ülikooli kasvandikkude arv ei ole meie oludes mingi haiglane nähtus. See on üldise sõjajärelise aja vaimu tulemus, elukogemustest, pealegi väga kibedatest, omandatud varanduse hindamisviisi, varanduse „mida koi ega rooste ei riku, mis ei karda ei deflatsiooni ega inflatsiooni“ ülihindamine.

Tahab ju iga vanem oma last eluteele kuidagi kindlustada, talle midagi kaasa anda. Sõja kestes on inimesed näinud oma terve elutöö ja vaeva selle sõna tõsisel mõttes „äraauramist“. Kui mitu korda on langenud raha, muutunud väärtusetuks, läinud hoiusummad Venemäele. Ja see on kasvatanud tõekspidamist, et igatahes materjaalne „kaasavara“ kindel ei ole. Et nad selleks kindlaks kaasavaraks just keskkooli hariduse valisid, siis on siin üheks peapõhjuseks see lihtne asjaolu, et neil selleks teist valikut ei olnud. Kutsekoolide alal tehakse ju alles praegu esimesi arglikke katseid. Terve tööstusliku kutsehariduse korraldus on alles päris söödis, kvalifitseeritud tööliste õigused fikseerimata, põllumajandusliku kutsehariduse korralduse alal valitseb korralagedus, mis kutsehariduse tähtsusest arusaamist nõuab teie kodanikultki? Selleks on ometi hariduspoliitika, kes hariduse saamist,

haritlaste ja eriteadlaste ettevalmistamist korraldama, juhtima ja reguleerima peab!

Seega on olemas väga tervitatav nähtus kodanikkude hulgas — ja see on tung hariduse järele. Ja seda tungi peab rahuldama!

Sellepärast, kui teie lihtsalt sulute teatava hulga keskkooli, teatava hulga klasse, siis peate teie näitama lastevanematele koolid, kuhu nad oma lapsed saadavad. Koole, pealegi kutsekoole, ei saa ometi avada täna-homme, pealegi, kui puudub selgus selle kohta, missuguseid koole, kus ja kuidas avada. See selgus on ikka puudunud ja selle tõttu on just kultiveeritud gümnaasiumi, kuna see oma sisseseade, õppejõudude, ruumide ja kõige pealt kogemuste poolest oli kõige kergem käima panna, et aga rahuldada tungi hariduse järele.

Sellepärast näib minule vähe enneaegsena kokkuseada sulutavate koolide nimekirja ja sellega närveerida koole, õpetajaid, õpilasi, vanemaid ja koolitegelasi. Üppuvalt laevalt põgenevad rotid . . . ja keegi õpetaja ei taha ju oma maja ehitada liivale, minnes sarnasesse kooli õpetajaks.

Aga kui neist koolidest siiski mõnda sulguda ei saa?

IV.

Haridusministeeriumi kavatsuste puhul on juttu olnud kooliülevalpidajate vastu-seismisest. Viimane on ehk ka teatavas mõttes õigustatud, sest kui vaadelda sulutavate keskkoolide nimestikku, siis leiame sealt ainult maagümnaasiumid (armu on leidnud ainult Viljandi ja Tartumaa). Kuid need ei ole mitte ainult maagümnaasiumid, vaid ka maakonna gümnaasiumid, ja nende sulgumine ei tähenda ei enam ega vähem, kui keskkooli tegemist nendes maakondades linnade monopoliks.

Kuulakem ära, mis ütlevad selle kohta maategelased: 1. Suurem jagu maagümnaasiume on tekkinud ellu tegeliku elu sünnitatutena. Maakonnad olid selleks sunnitud, tahtes vabaneda keskkoolide alal linna ülevõimu alt ja saada võimalus sõnakest kaasa rääkida maa lastele hariduse andmisel. Lihtsalt ruumide küsimuse tõttu oldi sunnitud gümnaasiumid viima maale, sest Vene ajal olid keskkoolid linnades, ja vallaomavalitsuste jõuetuse ja väiksuse tõttu vastukaaluks linnale loodud maakonnavalitsusel ei olnud, loomulikult linna piirkonnas päranduse

õigust veneaegsete keskkoolide ruumide peale. Katsuti ka mõnel pool keskkooli ühiselt ülevalpidada, kuid sellest oldi sunnitud varsti loobuma — linn arvas, et ta aitab maa lapsi koolitada, maakond — et linn liiga suurt tasu võtab. Ja kui teie nüüd sulute maakonna keskkoolid — kuhu peavad siis minema maa lapsed, sest ega nad sellepärast koju ei jää? Miks peab just linn see olema, kelle käes on monopol keskkoolide peale?

2. Maakonna keskkoolide maale viimise teostasid maakonnavalitsused ka teise eesmärgi: panid aluse maakultuurile. Nemad leidsid olevat mitte loomuliku, kui maaharitlane, maaperenaine, maaõpetaja ja selle naine saavad oma hariduse ja kasvatuselinnas, linna õhkkonnas, mis neid maast harilikult ärvõõrutama kibub, muudest linnakultuuriga kaasas käivatest nähtustest rääkimata. Praegu tuleb maale sajad ja tuhanded noored naisterahvad, kes on lõpetanud keskkooli, küll lihtsalt isakodu, küll õpetajateks. Pea kõik saavad nad maal mehele — põllumeestele, õpetajatele, vallasekretääridele. Kui palju võidaks meie maakultuur, meie põllumajandus, kui need inimesed oleks oma hariduse saanud maal, kui nad ei oleks ärakihvitatud linna õhkkonnast, linna mõjudest, kui nad ei leiaks maaelu igava, maatöö musta ja raske, ei vaataks igatsusega linna poole!

Avalikkude keskkoolide seaduse § 2 põhjal on keskkooli esimene ülesanne ettevalmistada haritud kodanikke. Neid on vaja ka maale ja maa haritlasi ei tohi ometi ettevalmistada linna õhkkonnas, „linnakultuuris“ (missugune see kultuur sagedasti on, selle kohta võtame sõna allpool), vaid terves ja aatelises maakultuuris, maal maaõhkkonnas. Mitte „shimmikultuur“, vaid terve ja aateline maakultuur, see olgu meie kui põllumajandusliku riigi hüüdsõna.

3. Lastel linna koolisaatmine on paljudele maa lastevanematele väga palju muret sünnitavaks küsimuseks, nimelt laste kasvatusel mõttes. Vabanedes vanemate silma alt ja lahtikistuna kodust, satuvad maa noored „linnakultuuris“ veetlult linna kiusatuste pöörisesse. Pole ju ometi võimalik kõigil rasketes oludes töötavatel vanematel paigutada omi lapsi haritud perekondadesse kindla järelvalve alla. Kui palju maa noori on linnas saanud „kadunud hingedeks“, sest kerge on

end seal varjata suure hulga keskel, eriti ajajärgul, mil kõlbline selgroog veel küllalt tugev ei ole ja noor hing vastuvõtlik!

4. Räägitakse linnakultuurist, seal olla õige koht, kust võib väljatulla „haritud“ inimene! Maaharitlane jääda ikka „maamatsiks“, kes linnas liigub keset uulitsat, ülikoolis sööb leivakotist ja saadab toidujäänused koju. No, tunneme ka meie „linnakultuuri“! Tuleb meele M. Raua kirjutus „Eesti kultuuris“ (vist IV) eestlaste kõrge sugulise karskuse üle, mis seda madalamaks osutub, mida lähemale mõisale, alevile, või linnale... Kuhu on see karskus nüüd jäänud? Vast sinna metsanurka veel, kuhu ei ole ulatanud „linnakultuuri“ mõju! Ja eks ole meie üsna hirmuäratav sündimiste arvu vähenemine ka üks „linnakultuuri“ õitest...

Ja lõpuks, mis kultuur võib kusagil Paides, Valgas, Haapsalus või Viljandiski olla kõrgem, kui näiteks Väandras, või Abjas. Väandra meestel on rahvamaja (W. Rahvaharid. seltsimaja), millest suur osa meie linnakesi ainult unistada võivad. Ainult kohvitantade õhkkonda, kadaklust, langenud kõlblust leidub linnas vast rohkem, aga mitte tervet ega aatelist kultuuri, maakultuurist rääkimata.

5. Ja kuigi seada üles põhimõte, et keskkool peab ettevalmistama ülikoolile, siis peab olema ometi enesestmõistetavaks nähtuseks, et ülikooli põllumajandusteaduskonnale annab õpilasi põllumajandus, kultuuritehnika või aiamaajandusgümnaasium, aga mitte linna humanitaar või reaalgümnaasium. Võitahate teie põllumajandusgümnaasiumid tuua ka linna?

6. Peab ometi kord lõpp tehtama ülekohtusele nähtusele, et linnad elavad maa kulul. Isegi meie väikestesse linnadesse on koondatud igasuguseid õppeasutusi hulga harudega ja terve rea kõrvalklassidega ja sellega tehtud hariduse saamine linnalaste eesõiguseks (nagu see senini ikka olnud), sest neil on kool oma kodu juures, n. ü. „ukse all“. Maa keskkoolide sulgumise puhul ei kuule meie midagi kokkutõmbamisest linnas. Maakeskkoolide sulgumisega muutub maa lastevanemate laste koolitamine paljudel koguni võimatuks, üldiselt aga 3–4 korda kallimaks, kui praegu maa keskkoolides.

Pärnu linnas on näiteks 20.000 elanikku ja linnomavalitsuse eelarve järele kulutatakse nende huvides 50 miljoni marka.

Sama maakonnas on 80.000 elanikku ja nende peale kulutatakse valdade ja maakonnavalitsuse eelarvete järele kokku 70 miljoni marka, kuna see summa linna järele olema peaks 280 miljoni marka. Midagi ei ole siin nii, kuidas olema peab. Kuid igatahes ei paranda ebaõiget vahekorja maakonnaomavalitsuse õiguste kärpimise ja üksuste „kokkutõmbamine“.

7. Maakeskkoolides öeldakse olevat puuduseid ruumide, sisseseade, ja õppejõudude suhtes. Aga kas meie linnade keskkoolide juures neid ei ole? Maakeskkoole vabandab nende lühikene iga ja omavalitsuste äärmiselt ebaloomuline rahaline seisukord. Aga mis toovad ette linnad?

Need puudused on igatahes kõrvaldatavad. Keskkoolide võrgu kokkutõmbamisega avaneb võimalus saada paremaid õpetajaid ülejäänutesse. Ja — meil on ju ometi 5000 üliõpilast, ju neist mõni ikka ka keskkooli sattub . . . Meil on linnu, kus keskkoolides ühtegi ülikooli haridusega eestikeele õpetajat ei ole. Sama linna järele oleva maakonna keskkoolis õpetab

eestikeelt magister — ja ometi on maakeskkool määratud sulgumisele . . .

Ruumid ja sisseseade . . . Aastad on räägitud omavalitsuste ebaloomulikust seisukorrast, et neile igapäev laotakse peale uusi ja uusi kohustusi, kuid tulused nende täitmiseks ei anta! Kui nüüd maa keskkoolidele süüks antakse puudulikke ruume ja sisseseadet, siis langeb see süü meie keskvalitsuse peale! Ei ole keegi näidanud et omavalitsustel head tahet oleks puudunud! Koguni vastuoksa — maakeskkoolid on tõusnud just paljast heast ja kindlast tahtmisest, sest raha neil selleks ei ole olnud! On koolide eest väljaastunud kohalikud elanikud, teinud võlga, riskeerinud oma terve varandusega, ohverdanud terve oma aastase sissetuleku . . .

Jaseda ei tohi mitte kergel käel, rohelise laua tagant, maha kiskuda! See oleks patt meie rahva tuleviku vastu!

Omavalitsuste õigused määrusandluse alal.

EUGEN MADDISON.

Nagu teada, ei puuduta põhiseadus eriti omavalitsuste õigusi määrusandluse alal. Pühendades omavalitsusele kõigist kolm paragrahvi (§§ 75—77) peatub põhiseadus neis ainult omavalitsuse kompetentsi, omavalitsuse esituskogude mõbdustamise ja omavalitsuse maksustamise õiguse küsimuste juures. Vastandina meie põhiseadusele, leiame meie ühes teises, umbes samal ajal sündinud, kuid teatavate asjaolude tõttu teostamata jäänud põhiseaduses, nimelt Gruusia 22. veebruaris 1921. a. põhiseaduses selle kohta otsekohesed andmed. Nii kõnelevad: § 100 sellest, et omavalitsusasutustel on õigus välja anda määrusi kooskõias seadustega („Les institutions de Self-Government ont le droit de faire des règlements d'administration publique conformément à la loi“); § 102 sellest, et omavalitsuste määrusi ning otsusi võidakse tühistada ainult kohtu teel („Les règlements ou arrêtés du Self-Government ne peuvent être annulés que par la voie judiciaire“); § 103 sellest, et keskvalitsuse asutused võivad omavalitsuste määruste ja

otsuste täidesaatmist seisma panna ainult niivõrd, kui võrd nemad vastolus seadusega, kuid asi tuleb viivitamata kohtule üle anda jne. („Les organes centraux du Gouvernement ont le droit de suspendre des règlements et les décisions du Self-Government autant qu'ils se trouvent en contradiction avec la loi, mais l'affaire doit être immédiatement portée devant le pouvoir judiciaire. Le mode et les conditions de la suspension sont déterminés par la loi“). Sellest näeme, et kuna meie põhiseadus üldse seda küsimust ei puuduta, leiab teine tarviliku olevat seda täpselt normeerida, kuigi mõlemad väga läheduses suguluses ning omavalitsust käsitavad, nagu ta Vene ajal vene seaduste alusel välja kujunenud. Selle võrdluse peale tuges, võiks järeldada, et meie põhiseadus asub omavalitsuste õiguste küsimuses määrusandluse alal täitsa eitaval seisukohal, — isearanis, kui veel arvesse võtta põhiseaduse § 60 p. 7, mille järgi määrusandline võim kuulub Vabariigi Valitsusele. Kuid raske oleks isegi enesele ette kujutada, et põhi-

seaduse loojad oleksid tahtnud selles küsimuses sammuda Vene seadusandluse järgedes omavalitsuste tekkimise ajal.

See asjaolu, et meie põhiseaduses puuduvad vastavad otsekohesed andmed omavalitsuste õiguste kohta määrusandluse alal, on, minu arvates, seletatav lihtsalt sellega, et põhiseaduse loojad arvestasid meil juba välja kujunenud omavalitsustega, mis pärast ka tarviliku leidsid ainult seda eriti põhiseadusse võtta, mis nende arvates põhiseaduslikku kaitset vajab. Tahes üldse näha põhiseadust paenduvana, arenemisvõimulise, ei koormanud nemad põhiseadust üksikasjadega, jättes seda kõiki nende järeltuleja — tulevase seadusandja hooleks. Kui asuda seisukohale, et põhiseaduse järgi kuulub määrusandline võim ainult Vabariigi Valitsusele, siis tekiks küsimus, millega põhjendada, et määrusandlist võimu teostavad meil ka ministrid, kindral-kuberneri õigustega varustatud isikud ning ka teised asutused, näit. kaubandusseaduse (S. k. XI. j. II.) §§ 638 ja 649 põhjal sadama komisjonid. Sellest, et põhiseadus eriti kõneleb Vabariigi Valitsuse määrusandliselt võimust, tuleb järeldada, nagu seda isiklikult juba teises kohas olen põhjendanud („Eesti Politseileht“ Nr. 49—1925 a.), et põhiseaduse § 60 p. 7 on ainult jutt Vabariigi Valitsusele antud üldvõimusest määrusandluse alal, kuid mitte seda, et tema oleks see ainus võim, kes oleks põhiseaduse seisukohalt õigustatud määrusi välja andma; seda võivad teha ka teised asutused või võimu esitajad, kuid ainult vastavates seadustes ettenähtud erivõimude põhjal. Sarnased erivõimused on, nagu teada, sellekohaste seadustega antud ka omavalitsus-asutuste esituskogudele. Järjekult on omavalitsuste õigused määrusandluse alal väljaspool igasugust kahtlust.

Ülemines omavalitsuste määrusandlise võimu ulatuse juurde, pean kõige pealt tähendama, et omavalitsuste määrusandline võim ei piirdu ainult n. n. sundusandline määruste väljaandmisega, millele rikkumine on seotud nuhtlusseaduses, näit. R. N. S. § 29 ette nähtud sanktsiooniga, vaid ta ulatab kaugemale; teiste sõnadega omavalitsuste esituskogudel on õigus peale n. n. sundmäärusi, vastavate erivõimude põhjal maksma panna ka määrusi, mis ei ole seotud tähendatud Nuhtlus seaduses ette nähtud sanktsiooniga, kuid mis siiski kõigile kohuslikud, kui õiguslikud normid.

Siin on maksev täieline paralleel Vabariigi Valitsuse või, näit. siseministri mää-

rusandlise võimu ja omavalitsuste sama võimu vahel. Näit. Vabariigi Valitsuse poolt on temale kuuluva üldvõimuse põhjal 9. veebruaril 1921 a. maksma pandud määrus „laskeriistade hoidmise, kandmise, nendega kauplemise ja nende valmistamise kohta“ („R. T.“ Nr. 13—1921 a.); selle määruse rikkumine on seotud R. N. S. §§ 117 ja 29 ette nähtud tagajärjedega, järjekult on tähendatud määrus n. n. „sundmäärus“, s. t. määrus, millel on nuhtlusseaduses ette nähtud sanktsioon. Teiselt poolt — tugeses vähemusrahvaste kultuur-omavalitsuse seaduse („R. T.“ Nr. 31/32 — 1925 a., §§ 23, 29 ja 30 antud erivõimuse peale, on Vabariigi Valitsus maksma pannud määrusi, nagu: määrus E. V. Saksa vähemusrahvuse esimese kultuur-nõukogu valimiste valijate nimekirjade kokkuseadmise kohta („R. T.“ Nr. 65/66 — 1925 a.), E. V. Saksa rahvuse kultuur-nõukogu valimise määrused („R. T.“ Nr. 101/102 — 1925 a.), määrus E. V. Juudi vähemusrahvuse I kultuur-nõukogu valimiste valijate nimekirja kokkuseadmise kohta („R. T.“ Nr. 187/188 — 1925 a.), rahvusnimekirjade pidamise määrus („R. T.“ Nr. 101/102 — 1925 a.), vähemusrahvaste kultuur-omavalitsuse korralduse määrus („R. T.“ Nr. Nr. 101/102 ja 199/200 — 1925 a.), juhtnõuõrid vähemusrahvaste kultuur-omavalitsuste kultuur-hoolekogude tegevuse kohta („R. T.“ Nr. 199/200 — 1925 a.). Need määrused on samuti kohustavad, kui seadused, nende sisu on samuti, kui seaduste sisu, õiguslikud normid, kuid nemad ei ole n. n. „sundmäärused“.

Ülemines omavalitsuste juurde, näeme, et neil erivõimude põhjal on antud õigus teatavatel aladel „sundmäärusi“ maksma panna: linnavolikogudel — linna-seaduse § 108, alevivolikogudel — alevi-seaduse (sead. ja valits. korr. kogu Nr. 187—1917 a. art. 952) § 62 ja maakonna-nõukogudel — Eestimaa kubermangu administratiivse valitsemise ja omavalitsuse ajutise korralduse (seadl. ja valits. korral. kogu Nr. 173 — 1917 a.) §§ 5 ja 9, selle elluviimise seaduse (seadl. ja valits. korr. kogu Nr. 173 — 1917 a., art. 953) lisa § 7 ja semstvote seaduse (seadl. ja valits. korrald. kogu Nr. 157 — 1917 a. art. 869) § 108 ja vastavate rahvusvähemuste kultuur-nõukogudel vähemusrahvaste kultuur-omavalitsuse seaduse („R. T.“ Nr. 31/32 — 1925 a.) § 3 põhjal. Valla nõukogudel puudub õigus välja anda „sundmäärusi“. Teiselt poolt — on omav. mitmetel aladel

samuti erivolitsuste põhjal, reserveeritud õigus üldse määrusi välja anda, näit. mitmesuguste takside ja maksude asjus: linnavolikogudel linna seaduse § 63 p. 12, ja linna sissetulekute seaduse (seadl. ja valits. korr. kogu Nr. 274 — 1917 a.) § 87, 108 j. t., maakonnakoogudel semstvote sead. § 62 p. 12 ja valla ja maakonna-omavalitsuste sissetulekute, väljaminekute jne. sead. („R. T.“ Nr. 1819 — 20 a. ja Nr. 3 — 1921 a.), § 45 j. t.; alevivolikogudel — aleviseaduse § 61 p. 15 ja linna sissetulekute seaduse § 97 teine lõige j. t.; vallakoogudel näit.: omavalitsuste maksuseaduste muudatuste seaduse („R. T.“ Nr. 8384—1924 a.) peat. I p. 2 ja tuletõrje seaduse („R. T.“ Nr. 7273 — 1824 a.) § 18 teise lõike põhjal.

Edasi tuleks peatuda küsimuse juures, kas võivad omavalitsuste määrused kõrvaldada seadusi või peavad nimed viimastega kooskõlas olema. Nagu eelpool tähendatud, peavad Vabariigi Valitsuse poolt antavad määrused kooskõlas olema seadusega (põh. § 60 p. 7) ja kõige pealt põhiseadusega (§ 86). Seda tuleb ütelda ka ministrite jne määruste kohta (Minist. asutussead § 211 märkus). Mis puutub omavalitsuste poolt antavate määrustesse, siis on nende kohta maksivad need samad nõudmised (linnaseaduse § 109, aleviseaduse § 63, semstvote sead. § 110). Kuid oli aeg, kus oli kuulda häält selle kasuks, et omavalitsustele laiemad õigused sellel alal antaks. 1864 a. semstvote seadus üldse vaikis sellest, olgugi, et eelnõu väljatöötamise ajal baron Korf leidis tarviliku semstvotele sundmääruste välja andmise õigust anda, kuid see ettepanek lükati tagasi graf Valuevi vastuseismise pärast. Questi tekkis see küsimus päevakorrale linnaseaduse eelnõu arutamisel 1869 a. Küsimuse lahendas 1870 a. linnaseadus, — nimelt linnavolikogudele anti õigus sundmäärusi välja anda. 1873 a. said selle õiguse osaliseks teatataval määral ka semstvod. 1890 a. semstvote seadus laiendas sellel alal veelgi kubermangu semstvote õigusi, — kuid kreisi (maakonna) semstvotele ka see seadus neid õigusi ei annud. Huvitav, et 1869 a. linnaseaduse eelnõu arutamisel mindi ettepanekutes isegi nii kaugele, et taheti linnavolikogudele, või nende ettepanekul, kohalikkudele kõrgematele võimudele anda õigus maksta määrusi „в дополнение, изменение и взаимън тѣх по сим предметам правил свода, которыхъ польза зависитъ отъ мѣстныхъ и временныхъ обстоятельствъ“ jne. (V. Karkunoff;

„Riigi õigus“). Kuid see ettepanek ei leidnud küllaldast poolehoidu — ja 1870 a. linnaseadus, kui ka teised omavalitsuste sead. nõuavad, et sundmäärused peavad olema kooskõlas seadustega. Aleviseadus nõuab isegi, et alevivolikogudele poolt antavad sundmäärused oleksid kooskõlas varem maakonnakoogu poolt välja antud sundmäärustega — hiljem maakonna nõukogu poolt välja antavad sundmäärused muudavad alevivolikogude poolt välja antud sundmäärused, kui see on teises sundmääruses otsekohe öeldud (§ 63).

Teatavasti on vastavatel ministritel teatavatel aladel õigus välja anda määrusi, näit.: siseministril kokkuleppel töö- ja hooletande ministriga matmispaikade seaduse § 9 järgi, — kuid ühtlasi on vastaval alal, — käesoleval juhtumisel tervishoiu alal — määrusandline võim ka omavalitsusel, — tekkib küsimus, kas peavad omavalitsuse poolt antavad sundmäärused olema kooskõlas vastava ministri määrusega. Küsimuse peale tuleb vastata jaatavalt — sest sel juhtumisel on seadus eriti volitanud vastavat ministrit seda ala korraldama.

Viimane küsimus, mille juures ka peatuda tuleb on see — kuidas teostab keskvalitsus järelevalvet sundmääruste üle. Tsaari ajal vajadis omavalitsuse sundmäärused keskvalitsuse kinnitamist. Vene Ajutise Valitsuse ajal jäi kinnitamine ära, — ainult alevivolikogude omad paigutati kreisi semstvote valitsuse (уѣздная земская управа) kinnitamise alla (§ 64).

Omavalitsuse ajutine järelevalve seaduse „R. T.“ Nr. 1919 a.) §§ 4 ja 8 sünnib järelevalve näol administratiiv kohtu-korras vastava kohtu asutuse ees. Ei ole seaduses ette nähtud tähtajad (2 nädalat) protesti järelevalve asutuse (siseministri või alevite suhtes — maakonnavalitsuse) poolt esitatud, tuleks omavalitsuse järelevalve seaduse põhjal sundmäärust seaduslikku jõusse astunuks lugeda, ja teda võiks täitmisele pöörata, s. t., muu seas, „Riigi Teatajas“ avaldada. Kuid avaldamise juures tuleb arvestada „seaduste ja administratiivsete korralduste väljaandmise ja väljakuulutamise ajutise korraga („Riigi Teataja“ Nr. 1 — 1919 a.). Selle seaduse III peat. („omavalitsuse korraldused“) järgi, käivad „maakonna- ja linnavalitsuse sunduslised määrused Siseministeeriumi kontrolli alla ja saadetakse sealt Kohtuministeeriumi avaldamiseks, „Riigi Teatajas“.

Milles peaks sisaldama tähendatud kontroll? See kontroll peaks, analoogiliselt Kohtuministeeriumi kontrollile, väljendama järeivalvet selle üle, et sundmäärused: a) selleks õigustatud allikast tuleks, b) maksva seaduse peal põhjuseks, d) E. A. V. deklaratsiooniga (muis põhiseadusega E. M.) kokkukõlas oleks ja c) väliste ning sisemiste tehniliste nõuetele vastaks" (ibid. peat. II, §§ 4 ja 5). Need tehnilised nõuded on, muu seas, ette nähtud sealsamas § 8. Tekkib küsimus, kui võrd see avaldamise kord veel maksev omavalitsuste sundmääruste suhtes, sest järeivalvet nende seaduslikkuse üle teostab siseminister, nagu eelpool tähendatud, omavalitsuse ajutise järeivalve seaduses ette nähtud korras? Kui teda tervena maksvaks lugeda, siis oleks sundmääruste suhtes nagu maksma pandud kahekordne kontroll: esiteks — omavalitsuse ajutise järeivalve seaduse järgi ja teiseks, seaduste ja administratiivsete korralduste väljaandmise ja väljakuulutamise ajutise korra põhjal, mis isegi teostatakse protesteerimise tähtaja möödumisel. Selle

juures on veel huvitav see asjaolu, et ale-vite sundmäärused seaduse tähe järgi, selle teistkordse kontrolli alla ei käi. Ei või ka tähendamata jätta seda, et see kontroll on palju kaugemale ulatav, kui omavalitsuse ajutise järeivalve seaduse alusel teostatav kontroll: ta võib täiesti paraliseerida omavalitsuste määrusandlist võimu, kõiki sundmäärusi avaldamata jättes.

Seda kõike arvesse võttes, oleks oletus, et see avaldamise kord on veel tervena maksev, mitte õige. Omavalitsuse ajutise järeivalve seadus on hilisem seadus, mis pärast kõike seda, mis temaga mitte kooskõlas, tuleb oma jõu kaotanuks lugeda. Järeivalvet seaduslikkuse üle teostatakse omavalitsuse ajutise järeivalve seaduse järgi — ning seda teistkordselt juba ei võiks teostada; jääks järele ainult kontroll „väliste ning sisemiste nõuete“ suhtes, mis ka otstarbekohane, sest kontroll seaduslikkuse üle teostatakse järeivalve asutustele saadetavate volikogude ja nõukogude protokollide põhjal, millede need tehnilised nõuded puududa võivad.

Tartumaa koolimajade ehitusfondi saatus.

A. P.

Kes on liikunud ringi maal ja vaadelnud ning võrrelnud avalikke ja eraehitisi paarikümne aasta jooksul, see peab tunnistama, et meie maakoolide hooned aja-jooksul on sattunud üsna viletsasse seisukorda, kuna sellevastu talu hooned, mis aastakümneid tagasi onnidena silma paistsid, siin-seal üsna ilusat pilti pakuvad. See on ka arusaadav, sest valdadelt on juba ilmasõja algusest peale nõutud ääretu palju materjaalseid kohustusi riigi heaks, nende sissetulekud on vähenenud, kapitalid kaotatud. Kõik see ei luba üksikülal vallal mõeldagi koolihoonete põhjaliku paranduse, veel vähem uute ehituse peale.

Tartumaa 189 koolimaja hulgas oli käesoleva aasta algul tervelt 52 koolimaja, mille hädatarviline remont edasilükkamata, milles koolitöö sünnib antisanitaarseis oludes, tihti kahe vahetusega. Peale selle oli veel 75 koolihoonet, mille parandused paari — kolme aasta võrra edasilükata-vad on, kuigi ka neis koolitöö edukus ja

korrapärasus esiletulevate puuduste tõttu takistatud on.

Paljude sooviavalduste tõttu ja äranähes, et üksikud vallad parema tahtmise juures ei suuda omi koolimaju korda seada, tuli Tartumaa koolivalitsus mõtte peale asutada maakonna ehitusfondi, millest anda abi laenu näol üksikutele valdadele ja ale-vitele koolihoonete kordaseadmiseks.

Töötati välja vastav põhikiri, mis maakonnanõukogu koosolekul 19. veebr. s. a. vastu võeti, milline põhikiri ka „Maaomavalitsuses“ ilmus.

Ehitusfondi asutamiseks on maakonnal juba olemaski paarimiljonilised tagavarad, mis omal ajal annetatud toitlusoperatsiooni kasudest ja täiendatud seisuste kaotamise seaduse põhjal saadud varanduste realiseerimisest. Lisa sellele loodeti samade varanduste kasutamise tuludest, lõpulikult likvideerimisest ja fondi liikmeteks astuvate omavalitsuste toetustest. Nii võis juba ette ütelda, et fond, mille järele tarvidus suur, elujõuline saab.

Igatahes püüdis selles valusas küsimuses maakonna omavalitsus oma ülesannet täita, kuna muidu omavalitsustele siit ja sealt ülekohtuseid etteheiteid sadab loitude ja otstarbetuse üle.

Kirjaga 20. märtsist s. a. esitas maakonnavalitsus põhikirja ühes vastavate materjalidega Omavalitsuse asjade Peavalitsusele kinnitamiseks ja „Riigi Teatajas“ avaldamiseks.

Kuid siit peale algab ka selle nii heahtliku algatuse Jeeriku reis.

Juba 3. aprillil saab maakonnavalitsus Omavalitsusasjade Peavalitsuse teate 31. märtsist Nr. 316, et Peavalitsus ei leia võimalikuks maakonnavalitsuse palvele põhikirja kinnitamise ja avaldamise asjus vastu tulla, sest et annetatud koolimajade ehitusfond esindab eneses sihtasutust, mis on rajatud omaette iseseisvalt olema ja ennast avaldama ja mis vajab Balti Eras. § 2351 ja sama seaduse sissejuhatuse § XXI. põhjal vastava riikliku võimu poolt kinnitust. Just nagu peaks maakonnavalitsus seda „riikliku võimu kinnitust“ diplomaatilisel teel kuskilt mujalt muretsema.

Selle peale pööras maakonnavalitsus otseteed Siseministri poole palvega teatada, kas esnimetatud Omavalitsusasjade Peavalitsuse vastus on sündinud Siseministri teadmisel ja kas fondi põhikiri saab ministri poolt kinnitatud või mitte. Ühtlasi paluti põhikirja asjus jaatavat otsust teha.

Selle peale sai maakonnavalitsus Siseministeeriumi Administratiiv osakonnalt teate 26. apr. s. a., et ehitusfondi põhi-

kiri on esitatud Vabariigi Valitsusele ettepanekuga teha kohtuministrile ülesandeks: 1) kaalumisele võtta ja välja selgitada, missugune võim on maksvate seaduste järele õigustatud sihtasutuste põhimäärusi ja põhikirju kinnitama ja 2) kui seadus sarnast võimu ette ei näe, siis küsimuse muude lahendamise võimaluste puudumisel vastav määrus välja töötada ja see Vabariigi Valitsusele esitada maksmapanemiseks vabariigi põhiseaduse § 60 p. 7 korras.

Näis nii, nagu hakkaks asi lahenema.

Kuid ootamata sai maakonnavalitsus Siseministeeriumi Administratiiv osakonnalt uue kirja 21. maist s. a., milles teatakse, et täiesti pooldades koolimajade ehitusfondi asutamist, ei leia Siseministeerium siiski võimaliku olevat selle põhikirja kinnitada. Põhjenduseks tuuakse ette, et fondi valitsemisest ei võtvat osa vallad ja alevid, kuna valitsemine olevat maakonnavalitsuse ja maakonnanõukogu käes.

Ometi on fondi põhikapital ja edaspidine kasvamine eestkätt tingitud peaaeglikult maakonna summadest, mispärast ka selle valitsemine maakonnanõukogu võimupiiri peab kuuluma.

Ja nii on käesolev algatus, mille eesmärgiks oli omavalitsuse tööd rohkem tuumakamaks, rohkem majanduslikeks muuta ja arendada omavalitsuste eraalgatuse mõtet, jälle mõneks ajaks halvatud ja just asutuse poolt, kelle esimene ülesanne peaks olema virgutada ja õhutada omavalitsusi iseseisvale ja kavakindlale eneseaitamise tööle.

Eesti Maakondade Liidu 1925 aasta tegevuse ülevaade.

Oma ülesannete täitmiseks tegutses Liit aruande aastal kõigil põhikirjas ettenähtud aladel: seadis kokku omaval. puutuvaid seaduse eelnõusi, võttis seisukohte omavalitsustesse puutuvate seaduste ja määruste kohta, kaitses neid oma esitajate kaudu Riigikogu komisjonides ja ministeeriumites, nõutas maakonna ja vallavalitsustele täiendavaid sissetulekuid, arutas omavalitsuste ellu ja rahvamajandusesse puutuvaid küsimusi, esitades nende küsimuste kohta märgukirje, astus omavalitsuste huvida eest välja, võttis oma esitajate kaudu osa seaduses ettenähtud asutuste tööst ja nõupidamisest, tegutses oma-

valitsuste tegevuse ühtlustamise alal, korraldas omavalitsustegelastele kursused, andis oma häälekandjat ja kirjandust välja.

Seaduse eelnõude väijatöötamine ja algatamine.

Liidu 1925 a. tegevust sellel alal võib kolme ossa jaotada: 1) paralleel seaduse eelnõud Vabariigi Valitsuse poolt kokku seatud eelnõudele, 2) parandus ettepanekud maksma pandud seaduste kohta ja 3) Liidu enese algatusel kokkuseatud uued eelnõud.

Esimesesse liiki kuulub Liidu juhatuse poolt kokkuseatud Tervishoiu korralduse

seaduse eelnõu, mis paralleel eelnõuna Tervishoiu Peavalitsuse poolt kokkuseatud eelnõule esitatud kokkuleppel Linnade Liiduga. Eelnõu läheb omavalitsuste osas Valitsuse eelnõust täiesti lahku.

Parandus ettepanekud on tehtud Tule-
tõrje seaduse täienduse kohta, mis Riigikogus läbi ei läinud ja Pensioni seaduse täiendamise kohta, millele seni käiku pole antud.

Tähtsamaks seaduse eelnõuks on Liidu poolt algatud ja Vabariigi Valitsusele esitatud maksude muutmise seaduse eelnõu, mis ettenäeb selle võrra riigi maksude ülendamise maakonnavalitsustele, et riikline totatsioon ärajääda võiks ja mõned lisamaksud.

Seisukohad seaduste ja määruste eelnõude kohta.

Olles huvitatud seadustest ja määrustest omavalitsuste kohta on Liidu nõukogu ja juhatus omal algatusel ehk vastavate asutuste ettepanekul arutanud ja seisukohte võtnud järgmiste eelnõude kohta ja neid kaitsnud Riigikogu komisjonides ehk ministriumites kokkukutsutud nõupidamistel:

1. Liikumata varanduste maksu tõstmise seadus,
 2. Piirituse ja alkoholi müügi seadus,
 3. Riigiasutuste postimaksu ärajätmise seadus.
 4. Politsei korraldamise määrus,
 5. Omavalitsuste eelarve aasta muutmise seadus,
 6. Riiklise maatagavara tasu maksu seadus,
 7. Tervishoiu korralduse seadus,
 8. Suvitus- ja ravituskohtade seadus,
 9. Maaseaduse täiendamise ja muutmise seadus,
 10. Postijaamade sõidu ja postiveo takside kava,
 11. Telefoni takside tõstmise kava,
 12. Teede ja sildade ehitamise määrus,
 13. Raskeveo autode sõidumäärus ja
 14. Kõrvaltöödeks loetavate ametite nimestik-määrus.
 15. Punase Risti lõbustus maksu seadus.
- Pt. 6 all nimetatud seaduses Liidu poolt tehtud täiendus, mis Riigikogus vastuvõeti, võib Liidu poolt esitatava täiendava seaduse läbimineku valdadele sadade miljonite päästjaks saada.

Täiendavate sissetulekute nõudmine.

Kõige rohkem muret sünnitavaks ja tööd andjaks küsimuseks Liidul oli maakonna-

valitsuste 1925 a. puudujääkide katmise küsimus. Maakonnavalitsuste puudujääk osutus algul 145 milj. margani, mille katteks riikline toetus 103 milj. marka maakondadele ära jaotati. Puudujääva 42 milj. saamiseks algas Liidu juhatus eelmise aasta lõpul samme astuma. Pensioni maksu vähendamise tagajärjel ja tagavara toetusraha 10 milj. jaotamise järele langes nõuetav lisa toetus 30 milj. marga peale, mille saamiseks tervelt pool aastat tuli te-
gutseda, küsimust mitu korda Liidu nõukogus ja juhatuses arutada, Riigivanema ja ministrite jutul käia, ning mõnede ametnikkude ülesastumise ning teguviisi vastu protesteerida, enne kui 1-ks juuliks Rahaministrilt lubadus saadi lisatoetuse saamiseks. Raha saadi kätte detsembri kuus.

Maakonnavalitsuste 1926 a. puudujääkide katmise ja omavalitsuste rahanduse kindlustamise võimaluse kohta esitas Liidu juhatus juuli kuus Rahaministrile täieliku kava vastavate kalkulatsioonidega, mis aga tähelepanu ei leidnud ja mille tagajärjel 1926 a. lisatotsiooni nõudmine paratamalt jälle päevakorda tõusis.

Vallavalitsused kaotasid 1926-ks aastaks piirituse ja alkoholi müügi seadusega sissetuleku viinatshekkidest. Selle tuntava sissetuleku asemele vastava riiklise toetuse saamiseks pööras Liit Vabariiki Valitsuse poole ja Riigi 1926/27 a. erakorraliste kulude eelarvesse võeti selleks otstarbeks 52 milj. marka.

Omavalitsuste ellu ja rahvamajandusesse puutuvad küsimused.

Küsimustest, mis tulevaste seaduste põhimõtetenähtud ehk vastavatele asutustele elluviimiseks, märgukirjade kaudu esitatud, on aruande aastal peale vastavate referaatide ärakuulamist läbiarutatud ja seisukohad võetud:

1. Tulevase omavalitsuste põhiseaduse põhilaused,
2. Tee tegemise kohustuse korraldamine,
3. Älevite ja maakonnavalitsuste vahetuskord,
4. Tulekaitse korraldus.
5. Sõjaväele viljaostmise küsimus peale lõikust ja vilja hinna määramine alused.
6. Teede ja sildade ehituskrediitide väljandmise ja eelarvete läbivaatamise kord,
7. Künnikkude instituut,
8. Maakondade vapid,
9. Magistraal kraavide kaevamistöde läbiviimise kord,

10. Maakonnavalitsuste tegevuse ulatus,
11. Haridusministeeriumis korraldavatest nõupidamistest omaval. esitajate osavõtmine.

Sõjaväele viljaostmine kohe peale lõikust teostati Liidu ettepaneku kohaselt, samuti kutsuti maakonnavalitsuste esitajad 6. nov. Haridusministeeriumi poolt korraldatud koosolekule, magistraal kraavide kaevamise küsimus lahendati, vappide küsimuse kallal töötab Liit ise edasi, kuna teiste küsimuste lahendamine ajaküsimus on.

Omavalitsuste huvide kaitse.

Peale omavalitsuste huvide kaitse, mis sündis seaduse eelnõude kokkuseadmise, nende arutamise, omavalitsustele sissetulekute nõutamise ja põhimõtete ülesseadmise ning seisukohtade avaldamise läbi, tegutses Liit järgmistel aladel:

Saatis kõigile Riigikogu rühmadele märgukirja, et rühmad omavalitsuste asjas kindlad seisukohad võtaks ja nende põhimõtete kohaselt seadusandlises kogus talitaks; korraldas enne Riigikogu valimisi ankeedi poliitiliste rühmade vahel seisukohtade suhtes omavalitsuste küsimuses, mille peale, kahjuks, kõigilt rühmadelt vastust ei saanud; asutas Linnade Liiduga liitude vahelise komitee, üldhuviliste küsimuste läbiarutamiseks, palus telefonide sisseadmist vallavalitsustesse kiirustada, nõutas korralduse, et omavalitsuste esitajad väljaspool järjekorda ja võimaluse korral ka mittevastuvõtmise päevald ministrite ja peavalitsuste juhatajate jutule pääseks, ja et omavalitsuste poolt Vabariigi Valitsuse liigete nime peale adresseeritud kirjad neile ka ettekantaks.

Liidu esitajate osavõtt asutuste ja komisjonide tööst.

Suurema arvu koosolekuid Liidu esitajatele andsid Riigikogu komisjonid omavalitsustesse puutuvate seaduste läbivaatamise puhul. Peale selle on Liidu esitaja osavõtnud Riigi majandus nõukogu koosolekutest, Teedeministeeriumis korrald. nõupidamistest teede ja sildade ehitamise alal, toetusummade jaotamise otsustamisest maakonnavalitsustele teede ehitamiseks, normivilja vaherahast, raudtee sõiduplaanide kokkuseadmise nõupidamistest, Vabadussõja mäletamise komiteest, Rahvusvahelise vastastiku tutvustamise Eesti Komiteest, Kõrvaltöödeks loetavate ametite nimekirja läbivaatamise koosolekutest, vahariduse ühtlustamise asjus peetud nõupidamistest Haridusministeeriumis, Tariifi

nõukogust, Riigi Statistika Keskbüroo nõukogust jne. jne. Üleriiklise hoolekande nõukokku valis Liit esmakordselt oma esitajad ära.

Omavalitsuste tegevuse ühtlustamine.

Sellel alal võib 1925 a. kolme tööd nimetada.

Valla raamatupidamise vormide väljatöötamise alai tegutseti edasi. H-ra A. Pärjel'i poolt kokkuseatud raamatute vormid paljundati ja saadeti arvustamiseks laiali. Saadud arvustuste põhjal võttis Liidu nõukogu soovitud paranduste asjus seisukohad ja autor tegi vastavad parandused — esitamiseks Siseministeeriumile.

Teiseks jätkati eelmise aasta lõpul alatud tööd maakonnavalitsuste eelarvete kava kokkuseadmiseks, milline 1926 a. maakonnavalitsuste poolt tarvitusele võetud.

Kolmandaks alati tööd arhiivide rakendusraamatute väljatöötamiseks selleks valitud komisjonis. Tööga aruande aastal lõpule ei jõutud.

Omavalitsustegelaste teadmiste laiendamiseks

korraldas Liit 1925 a. 3.—20. nov. Tartus õigusteadlised kursused, millest 52 isikut osavõttis.

Jaoskonna arstide kursuste korraldamiseks 1926 a. algas Liit eeltööd.

Liidu häälkandja

„Maaomavalitsus“ ilmus 1925 a., oma kolmandal aastakäigul, esimest aastat 20 korda aastas. Aasta jooksul ilmus ajakirjas 71 artiklit, 7. omavalitsustegelasteelulood, 71 omaval. päevauudist, 120 teadet E. Maakondade Liidu ja omaval. tegevusest, 15 artiklit välismaade omavalitsustest, 7 artiklit kirjandusest, 34 Riigikohtu seletust ja 76 toimetusele saadetud küsimust ja vastused nende peale.

Kirjastus.

Liit kirjastas aruande aastal „Esimene Eesti omavalitsustegelaste kongress 24.—26. okt. 1924 a.“ (ühes Linnade Liiduga), „Eesti ravitsus- ja suvituskohad“ Eesti, Saksa ja Vene keeles ja algas „Sundnormide kogu maaomavalitsuste kohta“ väljaandma, mille esimese vihu ilmumine tehnilistel põhjustel 1926 a. jäi. Sundnormide kogu ilmub härrade E. Maddison'i ja J. Kaiv'i toimetusel.

Muu tegevus.

Liidu sisemisest tegevusest on nimetada

uue põhikirja kinnitamisele esitamine Vabariigi Valitsusele valdade osavõtmise võimaldamiseks E. Maakondade Liidust Selle tagajärjel võttis Riigikogu omaval. Liitude põhikirjade kinnitamise seaduse vastu. Liidu uus põhikiri ise on seni kinnitamata.

Võttes osa esimese üleriiklise hoolekande-tervishoiu näituse korraldustöödest, kogus Liit andmeid maakonnavalitsuste hoolekande töö kohta, missuguste andmete põhjal Riigi Statistika Keskbüroo näitusele viis diagrammi väljatöötas.

Kõigi maakondade jaoks laskis Liit viinatshekkid trükkida.

Soome presidendi Eestit külastamise puhul tervitas Liidu esimees kõrget külalist omavalitsuste nimel.

Liidu koosseis, koosolekud ja esitajad.

1925 aasta kuulub nende õnnelikkude hulka, mis kõik maakonnad Liidu ümber koondas: senini väljaspool Liitu seisnud Saaremaa maakonnavalitsus astus 1. juulist Liidu liikmeks.

Liidu nõukogu moodustasid 22 liiget maakonnavalitsuste esitajat.

Nõukogu koosolekuid peeti aasta jooksul 3, nimelt Pärnus, Võrus ja Tallinnas. Neil koosolekutel oli 33 küsimust päevakorral.

Juhatus pidas aasta jooksul 14 koosolekut 139 päevakorra punktiga.

Juhatuse koosseis aasta algul oli: Esimees H. Lauri (Viljandi), abiesimees J. Sõ-

najalg (Järva), liikmed: E. Rosenberg (Viru), A. Martinson (Harju) ja P. Riives (Tartu). Viimase surma järele valiti tema asemele E. Saar (Tartu). Liidu sekretääriks ja „Maaomavalitsuse“ toimetajaks oli endiselt H. Avikson.

Peale nõukogu ja juhatuse koosolekute peeti aasta jooksul ära eriteadlaste koosolek maakonnavalitsuste eelarvete kava kokkuseadmise asjus, ja maakonnavalitsuste põllumajandus osakondade juhatajate koosolek magistraal kraavide kaevamise asjus.

Liidu alalisteks esitajateks 1925 a. olid Vabadussõja mäletamise komitees H. Lauri,

Tariifi nõukogus J. Gutmann, Riigi arhiiv nõukogus — omavalitsuste esitajana T. Laur,

Riigi Statistika Keskbüroo nõukogus H. Avikson,

Rahvusvahelise vastastiku tutvustamise Eesti komitees H. Avikson,

Sanatorium „Kloostrimets“ hoolekogus H. Avikson.

Rahaline aruanne.

1-ks jaan. 1925 a. oli	
kaasas	Mrk. 407.171.34
1925 a. tuli sisse	1.045.417.06
	„ 1.452.588.40
1925 a. läks välja	1.304.901.—
1-ks jaan. 1926 a. jäi „	<u>147.687.40</u>

Omavalitsustegelased.

Ernst Lippe †.

Jälle üks kauaaegne omavalitsuse teenija ja seltskonna tegelane on varisenud mulda peale pikka 62 aastast rännakut.

Ernst Lippe sünd. 12. dets. 1863 a. Iisaku vallas Uhe külas, kus varakult suri tema isa, jättes maha suurearvulise pere. Juba noores eas pidi E. L. raskustega võitlema, et oma olemasolu kindlustada.

Kooli hariduse sai tema Iisaku kihelkonna koolis, mille lõpetas 1879 a. Edasi õppimiseks ei olnud temal jõudu, kuid tung hariduse järele sundis teda ise õppima. 1881 a. sai tema Peteristi kooli peale abiõpetajaks, kus asus kuni 1882 a. Siis andis Kuuda seminaaris lõpueksami ja sai õpetaja kutseõiguse. Kutseõiguslisena sai ta Atsalamma kooliõpetajaks; 1887 aastal

lahkus ta Atsalammast ja asus Tammetaguse kooliõpetajaks, kus jälle 5 aastat kooliõpetajaks oli ja ühtlasi ka vallakirjutajaks. 1892 a. lahkus ta koolipõllult ja asus Iisaku valda vallakirjutajaks, kus püsis 1897 aastani.

Peale lühemaajalist vahet valiti ta Kuremäe valda vallakirjutajaks, kus ta 1894—1908 a. teenis.

Peale selle asus E. L. uuesti koolipõllule ja nimelt Lemmaku kooli peale, kus teenis kooli sulgumiseni. 1921 a. astus Tudulinna valda vallakirjutaja abiks ja püsis teenistuses 1925 a., millal pensioni peale läks.

Selle pika rännaku kestel oli ta energiline seltskonnategelane, kelleks ta oma surmani jäi. Mälestus sellest inimeste sõbrast elab tema teenistuskohdades edasi, kuigi E. Lippit enam ei ole. K. P.

Omavalitsuste päevauudised.

Omavalitsustegelased kolmandas Riigikogus.

Kolmandasse Riigikogusse on uute liigetena järgmised omavalitsustegelased läinud:

Põllumeeste kogude nimekirjades: A. Kohver (Võru maakonna val. esimees) ja A. R. Toomel (Viru m. v. liige);

Asunikkude nimekirjades: Joh. Sikkar (Tartu m. v. liige), H. Kiiver (Viru m. v. abiesimees);

Tööerakonna nimekirjas: O. Kask (Pärnu linnapea).

Sotsial. nimek.: J. Kleesment (Narva linnanõunik).

Endistest Riigikogu liigetest, kes kolmandasse Riigikokku tagasi valiti, on tuttavamad omaval. tegelased:

Põllumeestekogude nimek.: K. Päts ja M. Laarmann;

Asunikkude nimek.: O. Köster;

Tööerakonnas: A. Anderkopp ja M. Juhkam.

Sotsialistide nimek.: A. Ostra-Oinas.

Ära on jäänud, võrreldes teise Riigikoguga, üks omaval. tegelane.

Kokkuvõttes on omavalitsustegelaste hulk kolmandas Riigikogus kahekordseks kasvanud.

Teated Maakondade Liidu ja omaval. tegevusest.

Eesti Maakondade Liidu nõukogu koosolek Viljandis.

Viljandi maakonna valitsuse ruumes 17. ja 18. juunil ärapeatava Liidu nõukogu koosoleku päevakorras on:

1. Koosoleku avamine ja juhatuse valimine.

2. Omavalitsuste valimisseaduse põhimõtted.

3. Vallakohtute ellukutsumise küsimus.

4. Hoolekande teostamiseks tarvismineva toetuse küsimus.

5. Algkoolide korraldus ja totatsiooni küsimus.

6. Maakonna- ja vallavalitsuste arhiivide korralduse kord.

7. Tulekaitse sundmääruse kava.

8. Omavalitsuste eelarve aasta muutmisega seotud tähtajad.

9. Omaval. ametnikkude ja õpetajate arstiabi andmise kord.

10. Jaoskonna arstide täienduskursuste korraldamise küsimus.

11. E. Maakondade Liidu 1925 a. aruanne.

12. Koosolekuni päevakorda tõusevad küsimused.

Märgukiri keskkoolide asjus.

Oma otsuse põhjal 11. maist s. a. saatis E. Maak. Liidu juhatus Haridusministrile järgmise märgukirja:

Aluseks võttes 6. mail s. a. ajakirjanikkudele antud seletusi keskkoolide vähendamise kohta ja ärakuulates 11. mail peetud

juhatusel koosolekul maakonna valitsustele tehtud ettepanekuid keskkoolide sulgumise ehk ümberkorraldamise kohta, tunnistas Eesti Maakondade Liidu juhatus küsimuse suure tähtsusega küsimuseks, mille otsustamine põhjalikku ja igakülgist järelekaalumist nõuab. Et keskkoolide arvu vähendada vaja on, seda seisukohta pooldab ka Eesti Maakondade Liidu juhatus, et koollide alal mõndagi ümberkorraldada vaja on, see on õige, kuid nii kaua, kui äärmäärata on keskkoolide hariduspoliitika sihtjooned, nii kaua oleks raske üht ehk teist keskkooli sulgumiseks näidata, kui selle juures pealegi teada ei ole, kas ja mida sellele asemele panna.

Iga haridustöö juhil on, teadagi, oma sihtjooned olemas, kuid haridustööd, kui ta tahab viljakas olla, ei või sagedasti ümberkorraldada. Sellepärast tuleks seda tööd, E. Maakondade Liidu juhatuse arusaamisel, korraldada ühiselt heakskiidetud põhimõtetel. Kas need põhimõtted, mille järele sulgumisele kuuluvad ainult maal asuvad keskkoolid, üldiselt heakskiidetud on, kas see on otstarbekohane, et maalt lapsed linna koolidesse koondakse, kus töötada tuleb tihti kahe vahetusega töötavates koolimajades ja halbades korteri oludes, kas see maa huvides on, kui ta lapsed linna kultuuris kasvavad, need on seni veel otsustamata küsimused, mis aga lahendamata peaksid saama enne keskkoolide vähendamise teostamisele asumist. Kui keskkooli sulgumisega head ruumid

labanevad, kui vajadus senise keskkooli asemel kutsekooli asutada, siis tõuseb veel suurem küsimus päevakorrale: missugused peaksid uued keskkoolid olema, et mõne aasta pärast nende kohta sedasama otsust ei tehtaks: neid on üleliia palju. Nende sulgumine maksaks veel rohkem, kui praegu keskkoolide sulgumine. See küsimus, missuguseid keskkooli meie olud nõuavad, on samuti kindlaks määramata.

Kõike eespool üeldut arvesse võttes ja väljainnes seisukohast, et keskkoolide kokkutõmbamine raskuseta läbi viidaks, palub Liidu juhatus Teid, härra Minister, kokkukutsuda lasta kõikide keskkoolide ülevalpidajate omavalitsuste esitajate nõupidamise, kus hariduspoliitika sihtjooned läbiarutatakse, samuti kutsekoolide asjus seisukoht võetakse ning muud uuenduskaavad, ka algkoolide asjus, kõne alla võetakse.

Märgukiri õpetajate palkadeks saadava totatsiooni asjus.

Liidu juhatus saatis 12. mail Haridusministeeriumile järgmise märgukirja:

„Arvestades ühelt poolt maakonna valit. üldiselt tuntud rahalise seisukorraga, mis tingitud asjaolust, et uute kulude nende peale panemise puhul sissetulekute allikaid selleks ei näidata, ning teiselt poolt Haridusministeeriumi vastusega 24. aprillist s. a. Nr. 56260, milles teatakse, et toetusrahast maakonna valitsustele maksetakse õpetajate ja koolinõunikkude palgad ja laste abirahad, palub Eesti Maakondade Liidu juhatus oma otsuse põhjal 11. maist s. a. Haridusministeeriumi toetusraha summadest maakondadele väljamaksta ka õpetajate arstiabi ja pensioni maksu peale minevad summad, alates 1. aprillist s. a., missugused summad läinud aastal riigitoetuse määramisel arvesse võeti“.

Sellele järgneb märgukirjas nende kulude üksikasjaline kalkulatsioon maakonna valitsuste eelarvete ja 26. märtsil vastu võetud palgaseaduse muutmise seaduse § 7 põhjal. Kokku kõigi maakondade kohta teeks need kulud 1. aprillist — 31. dets. 1926 a. välja: pensioni maks Mk. 4.310.589.— ja arstiabi Mk. 2.377.500.—, kokku Mk. 6.688.089.—

Hoolekandeseaduse muutmise seaduse eelnõu

Hoolekande seaduse § 210 pt. 7, mille kohta „Maaomavalitsuse“ Nr. 6-as artikkel ilmus, andis ennast 8. mail peetud hoolekande nõukogu esimesel koosolekul maaomavalitsustele valusalt tunda —

nende osaks langes võrdlemisi väike toetus, — mis pärast Liidu juhatus oma koosolekul 11. mail otsustas selle seaduse täh. punkti muutmise seaduse eelnõu kokkuseada, kaotades kitsendust, et toetust antakse ainult kodude sisseseadmiseks.

Arhiivide kodukord ja rakendusraamatud.

Maakonna valitsuste arhiivide korraldamise komisjon lõpetas 26. mail peetud koosolekuga oma töö, võttes vastu maak. arhiivide kodukorra ja rakendusraamatute vormid, samuti ka vallavalitsuse arhiivide nimekirja vormi. Liidu juhatus, kelle ülesandel komisjon töötas, otsustas 27. mail väljatöötatud vormid Liidu nõukogule heakskiitmiseks esitada.

Liidu uus põhikiri.

Omal ajal Vabariigi Valitsusele kinnitamiseks esitatud E. M. L. uus põhikiri saadi Siseministeeriumist neil päevil tagasi, uuesti esitamiseks Riigikogu poolt vastuvõetud omavalitsuste liitude seaduse põhjal, missuguse seaduse E. M. L. põhikiri välja kutsus. Uus põhikiri esitakse nüüd Vabariigi Valitsuse täh. seaduse põhjal.

Maakondade vappide kavandid valmis.

E. Maakondade Liidu nõukogu poolt moodustatud maakondade vappide väljatöötamise komisjon, seades üles vappide põhimõtted, andis need väljatöötamiseks Dr. P. Johannsenile. Viimane on kõigi maakondade jaoks vappide kavandid vastavate seletuste ja põhjendustega välja töötanud. Kavandid lähevad komisjoni läbivaatamiseks.

Luba nõutamine koolimaja valla nime peale kreposteerida.

Koolimaade asjus kestab Põllutöökommis- teeriumi ja vallaomavalitsuste vahel lahendamata seisukord, kuna rendilepingute nõue esimese poolt edasi kestab. Ummikust pääsemiseks tegi Sõmeru vallaomavalitsus uue katse: saatis Vabariigi Valitsusele palve, et viimane luba annaks valla aluse koolimaad, mis kauemat aega valla koolide kasutada olnud, valla nimele kreposteerida.

Kuulutakse maksvusetaks.

- 1) Aaspere vallavalitsusest 28. dets. 1920 a. Nr. 437 all väljaantud hobusepass.
- 2) Kõnnu vallavalitsusest 28. aprillil 1925 a. Nr. 25 all väljaantud hobusepass.
- 3) Tahkuranna vallavalitsuse poolt 9. XII. 1920 a. Nr. 112 all väljaantud hobusepass.

Küsimused ja vastused.

Küsimus Nr. 39. Lasteta isikute koolihoolekogu liikmeks olemise kohta.

Kas võib kooli hoolekogu liikmeks olla lastevanemate esitajana isik, kui tal enesel lapsi ei ole ja koolis olevad lapsed tema kellegi käest kasvatada ja koolitada on võtnud, ilma et need kasulasteks seadusliselt oleks tunnustatud? Ennemalt võttis ta laste vanemate koosolekust osa ja sealt valiti ta hoolekogusse. Kui ei, siis

kas annaks talle selleks õigust kirjalik volitus laste vanemate poolt? Vallasekretäär.

Vastus:

Seadus selleks takistust ei tee. Mingit kirjalikku volitust ei ole selleks vaja. Ka ei tarvitse isik võeraste laste kasvataja olla, et õigust saada lastevanemate esitajana koolihoolekogusse valitud saada. Oma esitaja valimises on lastevanematel täieline vabadus, ja neid juhtumisi, kus mitte lapse vanem hoolekogusse valitud, ei ole vähe.

Õnnetus käib inimesi mööda —

sellepärast hoidke, et tema Teid ootamata ei taba. — Seda teha võimaldab Teile

Eesti Omavalitsuste Kinnitus Aktsia Selts „OMA“,

kes teostab:

tulekinnitusi, elukinnitusi ja rahakinnitusi

Seltsi põhi- ja tagavara kapitaalid üle 14.000.000 marka.

Soodsad kinnitustingimised. — Kõik kasu rahvale tagasi.

==== Seltsi juhatus: TARTUS, Lihaturg 7. ====

Omavalitsused, võtke osa Seltsi tegevusest nii aktsiate omandamise, kui ka varanduste „Oma“ seltsis kinnitamisega.

„MAAOMAVALITSUS“

„MAAOMAVALITSUSELE“ on kaastööd teinud ehk teha lubanud: Vallasekretäär E. Brückel, omaval. amet. H. Dahl, siseminister K. Einbund, Riigikogu liige J. Jans, Riigik. I. J. Jaanis, Riigik. liige M. Juhkam, maakonnaal. esimees A. Kohver, vallasekr. J. Kokamägi, maakonnaal. esimees M. Krusemann, omaval. tegelane R. Kuris, E. Maak. Liidu ja maak. val. esimees H. Lauri, arhivaar T. Laur, omaval. amet. A. Leinjärv, Siseminist. amet. O. Lio, Siseministeeriumi peasekretäär E. Maddison, maakonnaal. liige A. Martinson, maak. val. liige J. Matvei, maakonnaal. esimees J. Mõttus, Linnade Liidu büroo juh. H. Neuhäus, maakonnaal. esimees M. Neps, vallasekretäär A. Pihlap, minist. A. Piip, A. Pranspill, maakonnaal. pearaamatupid. A. Pärjel, vallasekr. H. Raid, koolinõunik M. Raud, maakonnaal. liige J. Reinholm, maakonnaal. liige E. Rosenberg, maakonnaal. liige A. Siitam, statistika büroo juhataja V. Smetanin, vallasekr. V. Stein, cand. rer. pol. O. Suursööt, maak. val. esimees J. Sõnajalg, omaval. amet. K. Teer, Rahvaste Liidu büroo ametnik A. Tooms, omaval. amet. A. Treumann, maak. val. liige A. Wibo, vallasekr. G. Wulff ja maak. val. liige E. J. Öunapuu.

Vastutav toimetaja: Eesti Maakondade Liidu sekretäär H. Avikson. Väljaandja: Eesti Maakondade Liit. „Ühistrükikoda Rakveres“.